

Getuigenissen omtrent de godsvereering en het leven der christenen gedurende de drie eerste eeuwen onzer jaartelling.

<https://hdl.handle.net/1874/354611>

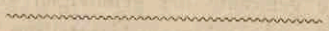
gec

GETUIGENISSEN

OMTRENT

DE GODSVEREERING EN HET LEVEN DER CHRISTENEN

gedurende de drie eerste eeuwen onzer jaartelling.

„Het Koninkrijk der hemelen is gelijk aan zuurdeeg, hetwelk eene vrouw nam en verborg in drie maten meels, totdat het geheel gezuurd was.” (1)

Treffend heeft JEZUS in deze gelijkenis op den krachtigen invloed gewezen, dien de door hem gestichte godsdienst, het Christendom, op de menschheid zou uitoefenen.

Wel is hetgeen hij daarin profeteerde reeds bevestigd geworden!

Het blijkt ons duidelijk, wanneer wij den toestand der Christelijke natiën met dien der heidensche vergelijken.

Hoeveel dwaling, ongodsdienstigheid, ongerechtigheid er ook onder de eersten gevonden worde,

(1) Matth. XIII : 33.

C163

verre muntten zij toch uit boven die volkeren, die den Eenigen Waarachtige niet kennen en voor afgoden zich nederbuigen. Deze voorrang der Christelijke natiën is zonder twijfel daaraan toe te schrijven, dat de Zoon Gods onder haar gepredikt is en wordt.

Hoe gezegend het Christendom heeft gewerkt, wordt ons ook welsprekend verkondigd, wanneer wij op de gemeente der geloovigen gedurende de drie eerste eeuwen onzer jaartelling letten. Al was die gemeente geenszins vrij van gebreken, al gedroeg een tal dergenen, die tot haar werden gerekend, zich hunner verhevene roeping onwaardig, de meesten van hare leden kenmerkten zich door eene vroomheid en deugd, die vroeger niet gekend waren.

Geene lippen- en vormdienst was hunne Godsvereering, maar eene aanbidding des Vaders in geest en in waarheid. Innig waren zij aan den Heiland verknocht, die hen tot de kennis van en de gemeenschap met den Vader gebragt had, en in dienende, zelfopofferende liefde toonden zij zich zijne volgelingen. In hun huiselijk en maatschappelijk leven bewezen zij, dat zij de ondeugden der heidenen verfoeiden, en onderscheidden zij zich door reinheid van zeden. Liever gaven zij hun leven prijs dan hun geloof te verzaken.

hetwelk hun boven alles dierbaar was. Voorwaar! geen wonder, dat door hun heerlijk voorbeeld het Christendom steeds meer uitgebreid en in staat gesteld werd, om den zegevierenden strijd tegen het Jodendom en Heidendom te voeren.

Het is ons plan in deze bladzijden eenige getuigenissen omtrent de Godsvereering en het leven der geloovigen in de drie eerste eeuwen te vermelden. Die getuigenissen zijn ontleend aan de geschriften van beroemde kerkleeraars en kerkvaders, omtrent wie wij eenige bijzonderheden aan den voet der bladzijden zullen mededeelen, dan wanneer wij hunne woorden teruggeven.

Aangaande de godsdienstige zamenkomsten der Christenen in de tweede eeuw onzer jaartelling geeft JUSTINUS *de Martelaar* ons een hoogst belangrijk berigt (1).

„Op den dag, die Zondag genaamd wordt,”

(1) JUSTINUS was eerst heiden en een ijverig beoefenaar van de Grieksche wijsbegeerte. Een gesprek met een geloovigen grijsaard was, zooals hij zelf verhaalt, de eerste aanleiding van zijne bekeering tot het Christendom, waarin hij volkomene bevrediging des gemoeds vond, en waarvan hij een ijverig verdediger werd. Hij onderging den marteldood te Rome onder den keizer MARCUS AURELIUS, omstreeks het jaar 166.

zegt hij, „is er eene gemeenschappelijke zamenkomst van alle geloovigen, die in de steden of op het land wonen. Daarin worden de gedenkwaardigheden der apostelen (de evangeliën) of de schriften der profeten gelezen, zoolang de tijd het toelaat. — Als de voorlezer geëindigd heeft, houdt de opziener de vermaning en opwekking ter navolging van die schoone zaken, die gehoord zijn. Hierna staan wij allen gezamenlijk op en storten onze gebeden uit. Wanneer wij met bidden ophouden, wordt brood en wijn met water aangebragt (ter herinnering aan 's Heeren dood). De opziener zendt te gelijk smeekingen en dankzeggingen op, zooveel hij het vermag, en het volk zegt daarop met toejuiching: amen. Dan geschiedt er een uitdeelen van hetgeen waarover dankzegging gedaan is aan ieder der aanwezigen, en aan de afwezigen wordt het door de diakenen bezorgd. Zij, die welgesteld en bereidwillig zijn, geven volgens welgevallen ieder wat zij verkiezen. Het alzo te zamen gebragte wordt den opziener toevertrouwd, en deze ondersteunt daarmede weduwen en weezen, degenen, die wegens ziekte of eenige andere oorzaak gebrek lijden, hen, die in boeijen zijn, en de bij ons verwijlende vreemdelingen. Hij verzorgt met één woord alle nooddriftigen.”

Niet alleen in hunne onderlinge zamenkomsten vereerden de geloovigen den Hoogverhevene, maar voortdurend hielden zij het oog op Hem gericht, zijne tegenwoordigheid en zijn heerlijk bestuur merkten zij in alles op, Hem waren zij onverdeeld toegewijd.

„Wie is toch die God, dien gij in het verborgene zonder praal, zonder beelden, tempels en altaren vereert?” Zoodanige vraag werd menigmaal door heideneu aan Christenen gedaan. Zeer merkwaardig is het antwoord, dat op zulk eene vraag door THEOPHILUS van *Antiöchie* wordt gegeven (1). Hij noemt zijn God Dengene, die Heer van alles is, die hemel en aarde heeft voortgebragt, die over zee en golven gebied voert. Daarop laat hij deze woorden volgen: „Mijn God is Hij, wiens adem het al doet leven; hield Hij dien terug, het al zou wegwijnen. Door Hem spreekt gij, o mensch, ziju adem ademt gij, en Hem kent gij niet!” — Gelijk de ziel in den mensch, dewijl zij voor menschen onzichtbaar is, niet aanschouwd, maar door middel van de beweging des ligchaams opgemerkt wordt, zoo kan ook God

(1) THEOPHILUS, van oorsprong een heiden, werd door het lezen van het Oude Testament, bepaaldelijk van de profetische Schriften, tot het geloof in CHRISTUS gebragt. Omstreeks het jaar 176 werd hij tot bisschop van *Antiöchie* verkozen.

door menschelijke oogen niet gezien worden, maar door zijne Voorzienigheid en door zijne werken wordt Hij gezien en gekend."

Met welk eene onwankelbare trouw zij, die door JEZUS CHRISTUS tot de kennis van God waren gekomen, zich aan dien Hoogverhevene en Liefderijke verbonden gevoelden, leeren ons de woorden van TATIANUS (1): „Den over u gestelden mensch moet gij menschelijk eeren, maar God alleen eerbiedigen of vreezen, Hem, die door geene menschelijke oogen kan gezien en door geen menschelijk vermogen kan begrepen worden. — Wordt mij geboden Hem te loochenen, ik zal niet gehoorzamen, maar liever sterven, opdat ik mij niet een leugenaar en ondankbare betoone."

Een krachtig middel, om met hunnen God in voortdurende gemeenschap te leven, was voor de geloovigen het gebed. Uit het diepst hunner ziel steeg het gestadig tot *Hem* op, wiens kinderen zij zich gevoelden. De schoonste getuigenissen daaromtrent zijn er voor ons bewaard.

POLYCARPUS rigt deze vermaning tot de leden

(1) TATIANUS, een Assyrier van afkomst, was toebehoorder van JUSTINUS te Rome. Eer hij tot het Christendom overging, had hij eene naauwkeurige kennis opgedaan van de beschaving der Grieken en Romeinen.

der gemeente van *Philippi*, in den brief, dien hij hun schrijft (1): „Laat ons, de ijdelheid en de valsche leeringen van velen verzakende, tot het woord, dat ons van den beginne is overgeleverd, terugkeeren, terwijl wij daarbij nuchter zijn tot de gebeden, in onthoudingen volharden en dien God, wiens oog over alles gaat, met onze smee-kingen vragen, om ons niet in verzoeking te leiden; volgens hetgeen de Heer gezegd heeft: „de geest is wel gewillig, maar het vleesch is zwak”.”

Eer zij spijsden, eer zij iets verrigttten, onder alle omstandigheden des levens wendden de Christenen zich tot Hem, dien zij als den Gever en Beschikker van alles vereerden.

„Vóór alles wat wij genieten,” schrijft JUSTINUS, „roemen wij den Schepper van alles door

(1) POLYCARPUS, bisschop van *Smyrna*, behoorde tot de leerlingen van den Apostel JOHANNES. Hij werd een offer der vervolging onder den Romeinschen keizer MARCUS AU-RELIUS in 167. De stadhouder van dien keizer wenschte POLYCARPUS, die reeds in jaren gevorderd was, van den dood te redden, en sprak tot hem: »Heb medelijden met uwen onderdom. Zweer bij de Goden, vloek CHRISTUS, en ik laat u los.” Het antwoord van den vromen grijsaard op die uitnoodiging luidde: »Zesentachtig jaren dien ik mijnen Heer en nooit heeft Hij mij leed gedaan; hoe zou ik nu mijnen Koning en Heiland lasteren?” Onder vurig gebed gaf hij op den brandstapel den geest.

zijnen Zoon JESUS CHRISTUS en door den Heiligen Geest."

"De verkwikking en voeding des geestes (door het gebed) moet die des ligchaams, het hemelsche het aardsche voorafgaan," zegt TERTULLIANUS (1).

"Het gebed" verklaart AMBROSIUS, » is het voedsel der ziel. De zetel der ondeugd wordt daardoor tot een heiligdom der deugd hervormd" (2).

Dit bidden was geenszins aan tijd of gelegenheid gebonden. Volgens ORIGENES moet het gansche leven van den heilige of Christen een samenhan-

(1) TERTULLIANUS was de zoon van een heidenschen hoofdman te *Karthago* in *Afrika*. Als jongeling en man beoefende hij met ijver het Romeinsche recht en de welsprekendheid. Eerst op rijperen leeftijd omhelsde hij het Christendom, dat hij vroeger als eene bespottelijke dwaasheid beschouwd had. Met kracht verzette hij zich tegen het toenemend bederf der kerk. Hij stierf in hoogen ouderdom, tusschen de jaren 220 en 240.

(2) AMBROSIUS bekleedde eerst het stadhouderschap te *Milaan*, en werd later op aanwijzing van een kind onder toejuiching der gemeente tot bisschop in die stad benoemd. Hij gaf zijn vermogen aan de armen, en vervulde zijn ambt met apostolische trouw. Hij stierf in 397. Het zoo beroemde lied: *Te Deum*, waarvan het derde onzer evangelische gezangen eene vertaling is, werd door hem uit het Grieksch in het Latijn overgebracht.

gend groot gebed zijn, en het zoogenaamde gebed een deel van dat groot geheel (1).

Met hem stemt zijn leermeester CLEMENS van *Alexandrie* in (2). „Het gebed,” dus luidt zijne taal, „is omgang met God. Als wij ook maar zacht lispelen, als wij niet eens de lippen openen, maar slechts zwijgend met Hem ons onderhouden, zoo roepen wij tot Hem uit het binnenste. Hij nu hoort zonder ophouden ons inwendig gebed.”

Met de Godsvereering der geloovigen, waarbij wij ons bepaalden, was hun leven in treffende overeenstemming. Het verschilde van dat der afgodendienaars, als de dag van den nacht. Hooren wij ten bewijze daarvan wat JUSTINUS de *Martelaar* belijdt: „Wij, die eens als heidenen in onknusheid ons verlustigden, hebben nu slechts de ingetogenheid lief. Wij, die eens van toover-

(1) ORIGENES muntte uit zoowel door groote geleerdheid als door hooge ingenomenheid met het Christendom. In de vervolging tijdens den Romeinschen keizer DECIUS onderging hij wegens zijne standvastigheid in het geloof gruwelijke mishandelingen, die zijn dood in 254 ten gevolge hadden.

(2) CLEMENS was, evenals zijn leerling ORIGENES, een beroemd leeraar aan de school tot Christelijk onderwijs te *Alexandrie*. Hij stierf in het eerste gedeelte der derde eeuw (220).

kunsten gebruik maakten, hebben ons den algoeden, eeuwigen God toegewijd. Wij, die eens het verwerven van geld en goed meer dan alles wenschten, wij brengen thans ook hetgeen wij bezitten te zamen, en deelen er iederen behoeftige van mede. Wij, die eens elkander haatten en vermoordden, en die aan vreemdelingen wegens onderscheid van instellingen geen gastvrijheid bewezen, wij eten na CHRISTUS' verschijning met hen aan éénen disch. Wij bidden voor onze vijanden, en wij trachten hen, die ons ten onrechte haten, door overreding te winnen, opdat zij, wanneer zij, gelijk wij, volgens de schoone lessen van CHRISTUS hun leven hebben ingerigt, de goede hoop bezitten, om hetzelfde heil, als wij, van den over allen gebied voerenden God te verkrijgen."

Hoe verheven het gedrag en streven der geloovigen was, wijst ook de onbekende schrijver van *den brief aan DIOGNETUS* met deze welsprekende taal aan (1): "De Christenen bewonen hun eigen vaderland: maar als bijwoners. Zij hebben aan alles deel als burgers, en zij verdragen alles als vreemdelingen. Elke vreemde landstreek is hun

(1) Deze brief is hoogstwaarschijnlijk in het midden der tweede eeuw geschreven.

vaderland, en elk vaderland hun vreemd. Zij trouwen als alle menschen, zij krijgen kinderen, maar zij werpen de jonggeborenen niet weg, gelijk de heidenen. Zij rigten een gemeenschappelijken, maar geen gemeenen disch aan. Zij zijn in het vleesch, maar leven niet naar het vleesch. Zij verwijlen op aarde, maar zij hebben hun burgerschap in den hemel. Zij gehoorzamen aan de vastgestelde wetten, maar zij overtreffen die wetten door hun leven. Zij hebben allen lief, en zij worden door allen vervolgd. Zij worden niet gekend en toch veroordeeld. Zij worden gedood, en zij worden levend gemaakt. Zij zijn arm, en zij verrijken velen. Zij lijden aan alles gebrek, en zij hebben in alles overvloed. Zij worden ont-eerd, en zij worden onder oneere verheerlijkt. Zij worden gelasterd, en zij worden tegelijk geregtvaardigd. Zij worden gescholden, en zij zegenen. Zij worden mishandeld, en zij verkrijgen eer. Terwijl zij goeddoen, worden zij als boozen gestraft, en straf ondergaande, verheugen zij zich als het leven verkrijgende. Zij worden door de Joden als vreemdelingen bestreden en door de heidenen vervolgd, maar hunne haters kunnen de oorzaak dier vijandschap niet opgeven. — Om het eenvoudig te zeggen: wat de ziel in het lichaam is, dat zijn de Christenen in de wereld.

De ziel is door alle leden des ligchaams verspreid, de Christenen zijn het door de staten der wereld. De ziel woont wel in het ligchaam, maar is niet van het ligchaam; de Christenen wonen in de wereld, maar zijn niet uit de wereld. De onzichtbare ziel wordt in het zichtbaar ligchaam bewaard; de Christenen worden wel gekend als in de wereld zijnde, maar hunne godsvrucht blijft onzichtbaar. Het vleesch haat en bestrijdt de ziel, hoewel het van haar geen onrecht ondervindt, omdat het door haar verhinderd wordt de lusten te genieten; ook de wereld haat de Christenen, hoewel zij haar geen onrecht aandoen, omdat zij tegen hare lusten zich verzetten. De ziel heeft het vleesch, dat haar haat, en de ligchaamsleden lief; ook de Christenen hebben lief die hen haten. De ziel is wel in het ligchaam besloten, maar zij houdt het ligchaam in stand; ook de Christenen zijn in de wereld als in eene gevangenis vastgehouden, maar zij houden de wereld zamen. De onsterfelijke ziel woont in een sterfelijken tabernakel; ook de Christenen wonen in het verderfelijke, terwijl zij de onverderfelijke in de hemelen verwachten. De ziel wordt verbeterd, als zij het kwaad heeft ten opzichte van spijs en drank; ook de Christenen, hoewel dagelijks gestraft (vervolgd), nemen in kracht toe. Op zulk een post heeft God

hen hier op aarde gesteld, dien zij niet mogen ontwijken."

De geloovigen gedurende de drie eerste eeuwen behoorden voor het grootste gedeelte geenszins tot de aanzienlijken der maatschappij. Verre de meesten hunner waren geringen naar de wereld, en hadden geene beschaafde opvoeding genoten. Maar door hunne vroomheid en deugd beschaamden zij de heidenen, die naar het uiterlijke verre boven hen stonden. „Bij ons," schrijft ATHENAGORAS, „kunt gij onwetenden en handwerkers en oude vrouwen vinden, die, zoo zij met woorden het heilzame, dat uit onze godsdienst voortvloeit, niet kunnen bewijzen, met daden den zegen, dien hunne gezindheid aanbrenge, toonen. Zij vermelden toch geene woorden, maar zij openbaren goede werken. Daar zij, als zij geslagen worden, niet wederom slaan, — als zij beroofd worden, geene twistgedingen aangaan, — als men hen vraagt, geven — en de naasten als zichzelf liefhebben" (1).

(1) ATHENAGORAS onderwees in het midden der tweede eeuw de heidensche wijsbegeerte te *Athene*, zijne geboortestad. Hij wilde de Christenen bestrijden, maar werd door het lezen hunner schriften van de waarheid hunner godsdienst overtuigd. Hij heeft hen verdedigd in een werk, dat den naam draagt van *Bede of Smeekschrift voor de Christenen*.

In een zeer belangrijk geschrift van MINUCIUS FELIX lezen wij (1): „Dat de meesten onzer arm worden genoemd, is niet onze schande, maar onze roem. Want gelijk de ziel door weelde verslapt wordt, zoo wordt zij door matigheid versterkt. En echter wie kan arm zijn, die geen gebrek heeft, die niet haakt naar het goed van een ander, die rijk is bij God.” — „Wij toonen de wijsheid niet in onze houding, maar door onzen geest. Wij zijn niet groot in ons spreken, maar wij zijn groot in ons leven. Wij beroemen ons, dat wij verkregen hebben, wat de heidensche wijsgeeren met de hoogste inspanning hebben gezocht, maar niet hebben kunnen vinden.”

Hoe rein en verheven het geluk der echte Christenen is, toont ook TERTULLIANUS met deze schoone woorden aan: „Indien gij meent, dat gedurende het tegenwoordig bestaan vermaken vereischt worden, waarom zijt gij zoo ondankbaar, dat gij zoo vele en zoo groote genoegens, als door God u geschonken zijn, niet genoeg acht noch ze erkent? Wat is toch aangener dan verzoening met God, den Vader en Heer, dan

(1) MARCUS MINUCIUS FELIX leefde, hoogstwaarschijnlijk in het eerste gedeelte der derde eeuw, als zaakverzorger te Rome. Hij heeft een voortreffelijk geschrift, *Octavius* genaamd, ter verdediging der Christenen vervaardigd.

de openbaring der waarheid, dan het onderzoek naar dwalingen, dan de vergeving van zoo groote misdaden vroeger bedreven? Welk grooter genoeg is er dan afkeer van het ijdel genot zelf, dan verachting van de geheele booze eeuw, dan de ware vrijheid, dan een rein geweten, dan tevredenheid met het leven, dan onbevreesdheid voor den dood? Welk grooter genoeg, dan dat gij de afgoden der volkeren vertreedt, de booze geesten uitdrijft, openbaringen van den Allerhoogste zoekt en Gode leeft?"

Hoogst belangrijk en verheffend zijn de getuigenissen, die wij aangaande de Godsvereering en het leven der geloovigen gedurende de drie eerste eeuwen onzer jaartelling vernamen. Op hen was de uitspraak van JEZUS toepasselijk: „Gij zijt het zout der aarde; gij zijt het licht der wereld” (1). Zijne vermaning bragten zij in beoefening: „Laat uw licht alzoo schijnen voor de menschen, dat zij uwe goede werken mogen zien en uwen Vader, die in de hemelen is, verheerlijken” (2). De verheerlijking van den volmaakten Vader hebben zij met kracht bevorderd. Door hun voorbeeld

(1) Matth. V : 13, 14. (2) Matth. V : 16.

toeh hebben zij een groot aantal van Joden en heidenen voor den God der liefde en den Heiland gewonnen, en de afgoderij en zedeloosheid der oude wereld in hare afschuwelijkheid ten toon gesteld.

Op hen ziende wenschen wij vurig, dat een waarachtig levend Christendom ook in deze dagen in onze maatschappij zich duidelijk openbare, zegenrijk werke en zich steeds meer verbreide over de gansche aarde.